

## **Implicații ale nivelului de educație asupra pieței muncii**

**Andreea Claudia ȘERBAN**

Academia de Studii Economice, București

Andre\_serban@yahoo.com

**Rezumat.** Scopul principal al acestei lucrări este să sublinieze relația dintre educație și forța de muncă, acum, când educația este esențială pentru orice economie pentru a se dezvolta și a crea valoare. Aceasta relație se reflectă într-o cerere în creștere pentru oameni bine educați pentru a promova dezvoltarea economică. Alegerile prezente în ceea ce privește educația influențează semnificativ funcționarea pieței muncii în viitor de aceea o evaluare a nivelului educațional al forței de muncă devine necesară în condițiile schimbărilor intervenite în cererea de muncă și structura ocupațională la nivel național și global.

**Cuvinte-cheie:** lucrători calificați; ocupare; nivel de educație; învățare pe tot parcursul vieții.

**Cod JEL:** I25.

**Coduri REL:** 12E, 12I.

## Introducere

De-a lungul timpului principiile în ceea ce privește educația s-au schimbat, au evoluat de la o epocă la alta, de la un teritoriu la altul, de la o civilizație la alta, în funcție de condițiile concrete existente în timp și spațiu, de cadrul ideologic și politic.

Începem o retrospectivă asupra abordării educației cu Platon, care considera educația cel mai frumos dar pe care-l poate dobândi omul. Trecând de la pregătirea (educația) pentru a fi războinic la spartani, la educația pentru o viziune universală asupra culturii la grecii antici principiile călăuzitoare ale educației au fost puse sub semnul întrebării și reconsiderate: utilitatea în viață, virtutea, cunoașterea mai înaltă. Socrate subliniază funcția socială a educației, faptul că cel mai important lucru nu este succesul individual, ci felul în care ideile fiecăruia sunt diseminate și modul în care pot schimba societatea (Niskier, 2000, pp. 40-43). Multe din aceste principii care au guvernat filosofia educației de-a lungul secolelor, rămase de actualitate și în vremurile actuale, subliniază importanța fundamentală a educației pentru evoluția societății în ansamblu recunoscând necesitatea cooperării și diseminării.

În prezent, educația este esențială pentru orice economie, deoarece, pe de o parte, prin educație relațiile dintre om și societate devin mult mai diverse și, pe de altă parte, actuala societate are nevoie de forță de muncă bine educată în contextul globalizării. Într-o lume ca a noastră, supusă permanent schimbărilor, a stagna în ceea ce privește educația este un comportament păgubos, ba chiar periculos (Angelescu, 2003, p. 21). În societatea cunoașterii oamenii educați devin cel dintâi capital care contribuie la formarea avuției naționale.

Premierul Tony Blair, în prezentarea rezultatelor Summit-ului G-7 de la Köln în fața Camerei Comunelor (21 iunie 1999), atrage atenția lumii asupra necesităților măsurilor de răspuns la principala provocare a prezentului: *„pregătirea și înzestrarea tuturor persoanelor pentru a putea supraviețui și prospera în viitoarea economie bazată pe cunoaștere. Educația și învățarea pe tot parcursul vieții sunt pașaportul pentru succes în economia globală de astăzi, nu numai pentru țările noastre (celor mai dezvoltate), ci pretutindeni, de jur-împrejurul lumii (Cartă asupra scopurilor învățării pe tot parcursul vieții”* (Duță, 2011). Strategia Lisabona și Europa 2020 consideră educația priorități ale politicii Consiliului Uniunii Europene în contextul mai larg al politicilor economice și sociale.

Există diferențe între țări în ceea ce privește sistemele de educație cu referire la vârstele la care încep și se termină fazele procesului educațional, durata studiilor, ceea ce sunt învățați elevii sau ceea ce se așteaptă ei să învețe. Aceste diferențe generează necesitatea unor analize comparative cu privire la

nivelul de educație și, totodată, furnizarea unor explicații pentru situațiile atipice sau neașteptate. Am folosit în cercetarea noastră Standardul Internațional de Clasificare a Educației (ISCED) definit de Națiunile Unite, care oferă o bază pentru comparabilitate și o terminologie standard.

### O privire asupra nivelului de educație al populației

În medie în Uniunea Europeană, 31 din totalul adulților au terminat cel puțin școală primară sau gimnazială, 46% nivelul liceal și 23% au studii universitare. În România numai 12% din totalul populației cu vârste între 15-64 ani absolviseră studii universitare în 2010. Începând cu 2004 creșterea populației cu studii superioare a fost de 3 pp atât în Uniunea Europeană, cât și în România. Diferența care atrage atenția este că în Uniunea Europeană populația cu studii terțiare are o pondere de două ori mai mare decât în România. Învățământul liceal reprezintă acum normalitatea pentru adulții tineri în Uniunea Europeană și, într-o măsură mai mare, în România (tabelul 1).

Tabelul 1

		Nivelul de educație al populației							
Indicator (%)	Țara/ zona	Clasificare ISCED97	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Populația (15-64 ani) în funcție de nivelul de instruire	Uniunea Europeană	Preprimar, primar și gimnazial - nivele 0-2 (ISCED 1997)	37	34	33	33	32	31	31
		Liceal și postliceal - nivele 3-4 (ISCED 1997)	41	45	45	46	46	46	46
		Universitar - nivele 5-6 (ISCED 1997)	20	20	20	20	21	22	23
	România	Preprimar, primar și gimnazial - nivele 0-2 (ISCED 1997)	35	33	32	31	30	30	30
		Liceal și postliceal - nivele 3-4 (ISCED 1997)	56	58	58	59	59	59	58
		Universitar - nivele 5-6 (ISCED 1997)	9	9	10	10	11	11	12
Ocupare – nivelul de educație	Uniunea Europeană	<b>Rata de ocupare - total</b>	65	64	65	65	66	65	64
		Preprimar, primar și gimnazial – nivele 0-2 (ISCED 1997)	51	48	49	49	48	46	45
		Liceal și postliceal - nivele 3-4 (ISCED 1997)	70	69	70	70	71	69	68
		Universitar - nivele 5-6 (ISCED 1997)	83	83	83	84	84	83	82
	România	<b>Rata de ocupare - total</b>	59	58	59	59	59	59	59
		Pre-primar, primar și gimnazial - nivele 0-2 (ISCED 1997)	40	40	40	40	41	42	43
		Liceal și postliceal - nivel 3-4 (ISCED 1997)	66	64	65	64	64	62	62
		Universitar - nivele 5-6 (ISCED 1997)	85	84	86	86	86	84	82

Sursa: Statistica Eurostat.

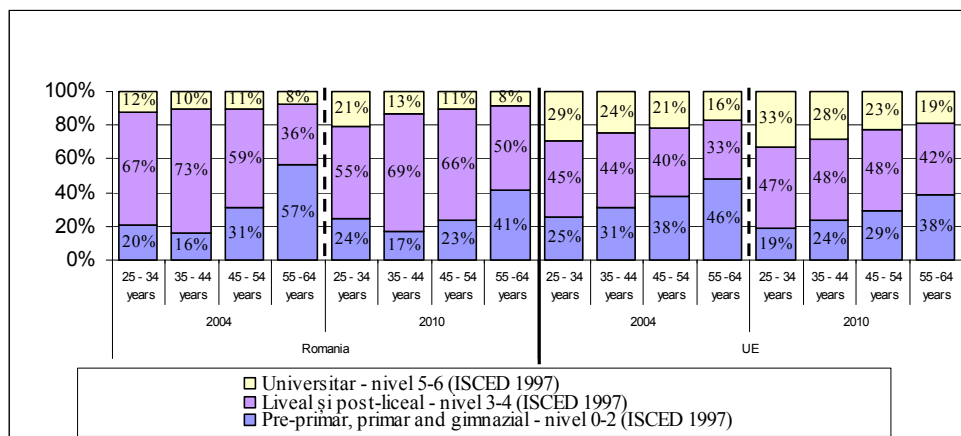
Educația este importantă atât pentru prezent, cât și pentru viitor, oferind oamenilor cunoaștere, abilități, aptitudini pentru a participa efectiv la viața socială, pentru a dezvolta cunoașterea actuală, pentru a activa, a se integra sau a

se reintegra cu succes pe piața muncii. Nivelul de educație poate fi folosit ca o măsură a capitalului uman, structura educației putând fi o informație utilă pentru a estima abilitățile disponibile la o populație.

Rolul educației în a oferi acces la piața muncii (ocupare) se reflectă prin oportunitățile crescute de angajare pentru populația educată. Oamenii cu niveluri ridicate ale educației au șanse mai bune pe piața muncii, concretizate în rate mai ridicate de ocupare: 82% rata de ocupare pentru cei cu studii superioare, față de 64% media UE și 59% media în România. Diferențe față de ratele totale de ocupare sunt marcate de cei care nu au absolvit studiile liceale și cei care au făcut-o. Persoanele cu studii superioare au o probabilitate mai mare de a fi ocupate decât ceilalți.

Corelația dintre educație și forța de muncă nu este nici independentă de condițiile de pe piața muncii, nici limitată numai la nivelul de educație al persoanelor. Diferențele apar din aspectele muncii omului. Indivizii decid cât de mult și de intens să lucreze. Mediul afectează comportamentul lor, inclusiv stimulentele cu care ei se confruntă (Stiglitz, 2002).

Creșterea ponderii populației cu nivel terțiar de instruire în România s-a realizat în cea mai mare măsură pe seama populației tinere cu vârste de 25-34 ani sau 35-44 ani. Ponderea populației cu nivel terțiar de instruire în totalul populației cu vârste de peste 45 ani a rămas aceeași în perioada 2004-2010 în România, spre deosebire de Uniunea Europeană, unde nivelul terțiar de instruire a crescut pe baza tuturor grupelor de vârstă (figura 1).



Sursa: Eurostat Statistics.

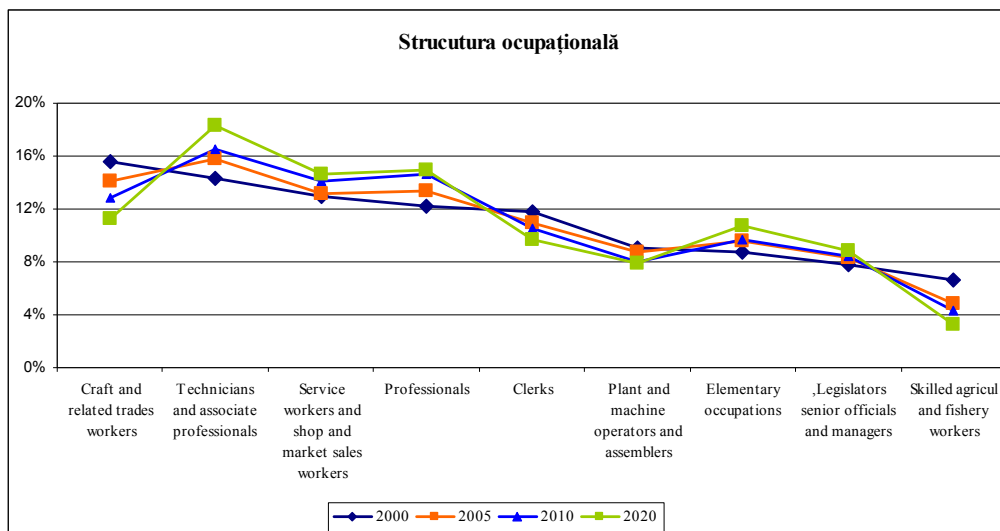
Figura 1. Nivelul de educație al populației pe grupe de vârstă

Comparând tinerii adulți (25-34 ani) cu adulții vârstnici (55-64 ani) se remarcă progrese semnificative în ceea ce privește învățământul liceal în Uniunea Europeană. Proporția adulților tineri care au frecventat cel puțin studiile liceale este de 66%. Tinerii adulți au rate mai mari de frecventare a studiilor universitare în comparație cu generația care va părăsi piața muncii. În medie, în Uniunea Europeană, 23% din totalul populației a terminat studiile universitare, dar în rândul populație tinere acest procent ajunge la 33%, în timp ce pentru grupele de vârstă mai avansate scade până la 19%. În România, 12% din populația adultă a terminat studii universitare, existând o diferență mai mare între tinerii adulți (21%) și adulții mai în vârstă (8%). Situația îngrijorătoare în cazul României apare în ceea ce privește populația cu nivel primar de instruire, a cărei pondere a crescut pentru populația sub 45 ani în perioada 2004-2010.

Relația dintre educație și forța de muncă se reflectă într-o *ofertă în creștere de oameni bine educați* care susțin dezvoltarea economică. Aceasta este reflectată în evoluția structurii ocupaționale în prezent și perspectivă, conform estimărilor Cedefop. Modificările impuse de progresul științei se regăsesc pe cale de consecință în structura profesiilor, în conținutul acestora, în mobilitatea profesională care devine necesară prin învățarea pe tot parcursul vieții.

Analiza structurii ocupaționale indică anumite schimbări în ultimii 10 ani, atât în România, cât și în UE. Cea mai evidentă creștere înregistrată deja în Uniunea Europeană este pentru profesioniști (ca fizicieni, matematicieni, ingineri, profesioniști în educație și medicină) și pentru tehnicieni și profesioniști asociați. Creșterea a fost de 2-3 puncte procentuale. Proporția lucrătorilor în agricultură și piscicultură a scăzut, la fel ca și cea pentru meșteșugari (figura 2). Dezvoltarea este mai mult decât acumularea de capital și reducerea distorsiunilor (ineficiențelor) în economie. Este transformarea societății, îndepărtarea de la modul tradițional de a lucra și de a gândi (Stiglitz, 2002).

Sunt opinii care consideră că fără îndoială creșterea durabilă are nevoie de o piață a muncii funcțională. Astăzi știm cu toții că abordarea corectă nu este aceea de a proteja locurile de muncă în industriile existente, ci de a proteja ocuparea prin a oferi indivizilor șansa de a se califica și recalifica. Acest tip de mobilitate este absolut esențial (World Bank - Hübner, 2008).



**Sursa:** Statistica Eurostat și Cedefop 2010.

**Figura 2.** Schimbarea structurii ocupaționale, Uniunea Europeană, 2000-2020

Cedefop consideră că trendurile principale din ultima perioadă sunt așteptate să continue cel puțin în următorii 10 ani, ca rezultat al deciziilor luate în trecut. Se subliniază o schimbare semnificativă în cererea de muncă spre lucrători calificați, ceea ce implică faptul că locurile de muncă viitoare vor deveni mai intensive în ceea ce privește cunoașterea și abilitățile. Cele mai previzibile creșteri se preconizează pentru ocupațiile care necesită lucrători bine calificați, care desfășoară activități nonmanuale. Dacă în 2010 aproape 40% din populația ocupată o reprezenta nivelul superior (cunoaștere și abilități intensive), cum sunt managerii, profesioniștii și tehnicienii, în 2020, ponderea se așteaptă să crească la mai mult de 42% în Uniunea Europeană. Schimbările sunt legate de structura sectorială în schimbare, globalizare și progresul tehnologic, care pot să disloce multe ocupații rutiniere (Cedefop, 2010).

### Rezultate ale nivelului de educație atins

Educația și învățarea sunt factori de importanță majoră pentru a dezvolta, la nivelul statelor Uniunii Europene, potențialul competitiv pe termen lung și coeziunea socială, așa cum stipulează strategia Europa 2020.

Politicile de educare și învățare trebuie să crească eficiența prin creșterea nivelului calificărilor în scopul de a asigura o mai bună sincronizare între competențele existente pe piață și nevoile forței de muncă, ducând astfel atât la

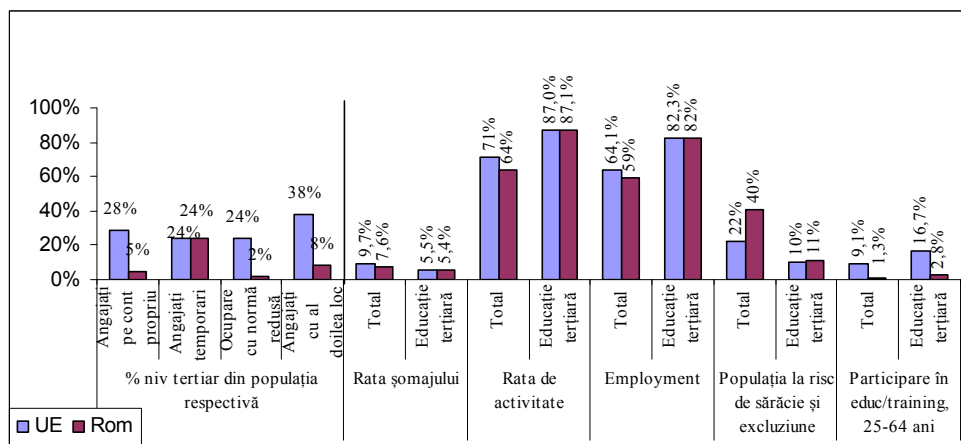
creșterea angajabilității, cât și a productivității. Acestea vor reduce, de asemenea, inegalitățile prin îmbunătățirea perspectivelor de angajare ale celor aflați în nevoie, inclusiv grupurile dezavantajate și migranții.

Forța de muncă este inegal afectată de debalansările de pe piața muncii și/sau de dezacordurile dintre cererea de calificări și competențe a pieței muncii și oferta sistemului educațional.

Riscul de șomaj, determinat de fluctuațiile periodice ale celor două piețe – a muncii și, respectiv, a educației, este cel mai puternic resimțit atât de cei mai tineri, cât și de cei mai bătrâni dintre lucrători. Desigur, în ce privește variațiile ratei de șomaj, inclusiv a persoanelor cu pregătire superioară pe grupe de vârstă, în mod firesc există diferențe în timp și spațiu între țările membre.

Rata de șomaj a tinerilor în vârstă de 15-24 ani a fost și este cea mai înaltă, de trei ori mai mare decât rata totală a șomajului (22% în România și 20,7% în UE). Pentru această grupă de vârstă, care prezintă și dezavantajul unei educații scăzute sau cel mult intermediare, apare în plus problema securității locului de muncă, tinerii înscriindu-se astfel printre categoriile de forță de muncă defavorizate. În țări cum sunt: Estonia, Grecia, Spania, Letonia, Lituania, Slovacia, rata de șomaj a acestei grupe de vârstă a depășit 30% în 2010.

Relația între rata șomajului și nivelul de educație este evidentă: rata șomajului scade pe măsură ce se trece de la un nivel inferior de educație spre unul superior și, respectiv, pe măsură ce se înaintează în vârstă. Se poate aprecia că rata șomajului – ca dimensiune și dinamică – este invers proporțională cu nivelul de educație: scade pe măsură ce nivelul de educație crește și invers. O persoană educată are mai multe șanse de a se integra pe piața muncii, de a găsi un loc de muncă conform cu nivelul său de competență, are o mobilitate mai mare, cu deschidere mai mare spre învățare permanentă, spre reorientarea sau diversificarea profesională etc. În plan economic și social performanțele sale sunt superioare. De asemenea, educația are un rol deosebit de important în reducerea șomajului de lungă durată atât prin formarea inițială, înzestrând forța de muncă cu aptitudinea de a face față schimbărilor, recalificărilor, cât și prin învățarea pe tot parcursul vieții.



Sursa: Statistica Eurostat.

Figura 3. Diferențe determinate de nivelul de educație, 2010

Educația și învățarea pe tot parcursul vieții trebuie să fie accesibile tuturor, indiferent de nivelul de educație sau de alte considerente, reprezentând astfel un factor important în reducerea inegalităților și prevenirea marginalizării. Învățarea pe tot parcursul vieții nu trebuie să fie accesibilă sau să fie „accesată” numai de indivizii cu „job-uri” bune, cu nivel superior de instruire, această formă a pregătirii fiind necesară tuturor.

Situația participării adulților la programe de învățare continuă arată faptul că cei cu nivel terțiar de educație sunt cei mai „înrolați” în învățarea pe tot parcursul vieții. România este codașă în ceea ce privește învățarea pe tot parcursul vieții în Uniunea Europeană, doar 1,3% din populație fiind înscrisă în acest proces, față de 9% media Uniunii.

Învățarea permanentă nu reprezintă numai un aspect al educației și formării, ci ea devine, pe zi ce trece, un principiu fundamental al participării active a individului în societate, de-a lungul întregii sale vieți.

Procesul de învățare pe tot parcursul vieții devine o necesitate în societatea actuală, în condițiile schimbărilor permanente în educație determinate de evoluția ascendentă a cunoașterii acumulate la nivelul întregii lumi.

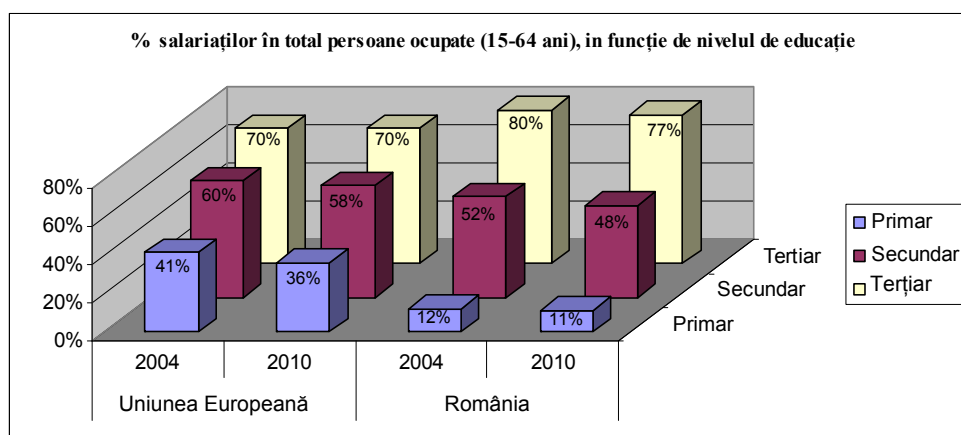
Self-employment. La nivel total, pentru România 21% din persoanele ocupate sunt lucrători pe cont propriu, iar pentru UE numai 14%. La nivel european, 30% din persoanele care lucrează pe cont propriu au la rândul lor angajați (sunt angajatori). Procentul este mai mare pentru persoanele cu studii superioare, astfel că 36% din cei cu studii superioare care lucrează pe cont propriu au calitatea de angajatori. Pentru România, doar 7% din angajații pe



cont propriu sunt și angajatori, cei mai mulți dintre aceștia având studii superioare (51%).

Riscul de sărăcie scăzut pentru populația cu studii superioare este asociat cu posibilitatea mai facilă de a găsi de lucru, venituri mai mari, asociere mai redusă cu descurajarea și excluderea voluntară de pe piața muncii. Persoanele educate sunt capabile să depășească mai ușor perioadele de criză și sunt dornice de a învăța în mai mare măsură. Acest trend nu este explicat prin aceea că cei mai bine educați acceptă și locuri de muncă secundare (al doilea loc de muncă). Există o diferență semnificativă în proporția celor cu studii superioare care au un al doilea loc de muncă în România comparativ cu Uniunea Europeană (Figura 3). Această situație s-ar putea explica prin aceea că această parte a populației, cu venituri mai mari decât restul, lucrează suficient de mult timp pe zi astfel încât să nu își mai poată permite acceptarea unui al doilea loc de muncă.

Ponderea salariaților. Diferențe față de Uniunea Europeană apar în ceea ce privește ponderea salariaților în totalul populației ocupate pe niveluri de instruire. Pentru populația cu nivel primar de instruire ponderea salariaților în totalul persoanelor ocupate este de numai 12% la nivelul anului 2010, față de 36% în Uniunea Europeană. Situația se explică prin ponderea cea mai mare din Uniunea Europeană (25,7% în România față de 5,4% media UE) a populației ocupate în agricultură, de cele mai multe ori o agricultură de subsistență, care implică existența în număr mare a lucrătorilor familiali neremunerați și a lucrătorilor pe cont propriu (Figura 4).



Sursa: Statistica Eurostat.

**Figura 4.** Ponderea salariaților în total persoane ocupare

## Concluzii

Relația educație-piața muncii este permanentă și vizează individul încă de la intrarea în structurile de învățământ instituționalizate. Traversarea de la ISCED 0 la 6 constituie doar prima etapă de acumulare de cunoștințe și competențe care să permită legătura cu profilul cererii pieței muncii. Educația se continuă în forme diferite de-a lungul perioadei vieții active, piața educației și piața muncii trebuind să se susțină reciproc. Țintele Lisabona și Procesul Bologna, Strategia Europa 2020 în condițiile consolidării societății bazate pe cunoaștere reprezintă pilonii actuali de susținere a (re)construcției modelului educațional, privit prin prisma învățării pe tot parcursul vieții.

Economia bazată pe cunoaștere necesită un sistem de educație terțiară care să contribuie semnificativ la dezvoltarea cunoașterii și competențelor. Oamenii trebuie să se pregătească pentru locuri de muncă care se schimbă rapid datorită dinamicii dezvoltărilor în tehnologii și în organizarea muncii.

Scopul sistemului de formare a adulților, al învățării pe tot parcursul vieții, este asigurarea posibilității de îmbunătățire sau suplimentare a cunoștințelor generale și a calificărilor în vederea creării premiselor generale necesare participării active a individului în societate. De asemenea, devine de importanță majoră posibilitatea de a beneficia de o educație continuă, cunoștințe generale și calificări relevante pe parcursul întregii vieți în scopul reducerii dezechilibrelor în ceea ce privește șomajul în rândul tinerilor și șomajul de lungă durată, a riscului de sărăcie și a riscului de excluziune socială.

Educația este un ornament în vremuri de prosperitate și un refugiu în vremuri de restriște (Aristotel), prin ea asigurându-se premisele necesare depășirii situațiilor nefavorabile apărute pe piața muncii ca urmare a contextului intern sau global și înaintării spre societatea cunoașterii. Societatea cunoașterii presupune, în primul rând, un salt calitativ în ceea ce privește educația, asigurat prin procese educaționale pe durata întregii vieți active a individului.

Educația a devenit și o modalitate de dirijare a evoluției sociale și stă la baza tuturor transformărilor care se petrec în societate. Cercul vicios al educației reprezintă în societatea actuală acel sistem care creează valori și norme, pe care le impune și pe care le modifică în funcție de stadiul atins de știință, tehnologie, cunoaștere. Prin urmare, orice societate și orice ființă sunt rodul educației, aceasta generând efecte și rezultate care ar trebui să fie superioare nivelului anterior al cunoașterii (Dobrescu, 2008).

## Mulțumiri

Această lucrare a beneficiat de suport financiar prin proiectul „Studii Postdoctorale in Economie: Program de formare continuă a cercetătorilor de elită – SPODE”, cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contract nr. POSDRU/89/1.5/S/61755.

## Bibliografie

- Angelescu, C. (2003). „Economic education in focus”, în *Educație economică. Actualitate și perspective*, Editura Economică, București
- Becker, G. (1997). *Capitalul uman*, Editura All, București
- Dobrescu, E., „Reforma educației și școlii românești în contextul integrării europene”, *Educație-identitate în procesul integrării României în Uniunea Europeană*, Lucrările simpozionului internațional Educație-identitate, 2008, Editura Academiei Române, București
- Duță, N., „Formarea cadrelor didactice universitare – opinii privind modalitățile necesare pentru perfecționarea activității didactice”, *Conferința Națională de Învățământ Virtual, 2010 – către o societate a cunoașterii – 2030*, București 2011, [http://www.icvl.eu/2011/disc/cniv/documente/pdf/sectiuneaE/sectiuneaE\\_lucrarea01.pdf](http://www.icvl.eu/2011/disc/cniv/documente/pdf/sectiuneaE/sectiuneaE_lucrarea01.pdf), [accesat 7 noiembrie 2011]
- Reich, R.L. (1996). *Munca națiunilor*, Editura Paidea, București
- Șerban, A.C., „Education in and for a Knowledge Based Society”, *The International Business Information Management Conference Proceedings (17<sup>th</sup> IBIMA) 2011*, ISBN 9780982148969
- Stiglitz, J.E., „Employment, Social justice and societal well-being”, *Internaional Labour Review*, Vol. 141, No. 1-2, 2002, <http://www.ilo.org/public/english/revue/download/pdf/stiglitz.pdf>, [accesat 1 noiembrie 2011]
- Cedefop, „Skills supply and demand in Europe”, Cedefop Luxembourg 2010, [www.cedefop.europa.eu/en/Files/3052\\_en.pdf](http://www.cedefop.europa.eu/en/Files/3052_en.pdf), [accesat 1 octombrie 2011]
- Institutul European din România – Studii de strategie și politici (SPOS 2007), „Restructurarea sistemului de educație din România din perspectiva evoluțiilor pe piața internă și impactul asupra progresului cercetării”, disponibil online [http://www.ier.ro/documente/SPOS2007\\_ro/Spos2007\\_studiu\\_2\\_ro.pdf](http://www.ier.ro/documente/SPOS2007_ro/Spos2007_studiu_2_ro.pdf), [accesat 1 octombrie 2011]
- OECD, *Highlights from education at a glance 2010* [www.sourceoecd.org/education/9789264084698](http://www.sourceoecd.org/education/9789264084698) [accesat 15 octombrie 2011]
- OECD, „Investing in competencies for all”, *Meeting of OECD Education Ministers*, 2001, <http://www.oecd.org/dataoecd/48/20/1870557.pdf> [accesat 15 octombrie 2011]
- World Bank, „The growth Report. Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development”, 2008 <http://www.growthcommission.org/storage/cgdev/documents/report/growthreportfrontmatter.pdf>, Washington, [accesat 15 octombrie 2011]